

НАДАННЯ СТАРОСТОЮ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Відповідно до Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу, яка у випадках, передбачених законом, надається безоплатно (стаття 59). Порядок реалізації цього конституційного припису визначається Законом України «**Про безоплатну правову допомогу**» від 02 червня 2011 року №3460-VI (далі – Закон №3460-VI).

Перш ніж розглянути порядок надання старостою безоплатної правової допомоги, давайте з'ясуємо зміст поняття «безоплатної правової допомоги», які існують її види, хто має право її надавати, а хто отримувати?

Закон №3460-VI визначає безоплатну правову допомогу як правову допомогу, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел (пункт 1 частини 1 статті 1).

Право на безоплатну правову допомогу являє собою гарантовану Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених Законом №3460-VI.

Як ми бачимо, правова допомога існує двох видів:

- безоплатна первинна правова допомога;
- безоплатна вторинна правова допомога.

Безоплатна первинна правова допомога – це вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи

бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Безоплатна первинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- надання правової інформації;
- надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги в Україні є:

- органи виконавчої влади;
- органи місцевого самоврядування;
- фізичні та юридичні особи приватного права;
- спеціалізовані установи.

Безоплатна вторинна правова допомога – це вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя.

Безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- захист;
- здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- складення документів процесуального характеру.

Суб'єктами надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні є:

- центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Зважаючи на ту обставину, що надання безоплатної вторинної правової допомоги не здійснюється безпосередньо органами місцевого самоврядування, в подальшому мова йтиме виключно про безоплатну первинну правову допомогу.

Як зазначалося вище, одним із суб'єктів надання безоплатної первинної правової допомоги є органи місцевого самоврядування.

Органами місцевого самоврядування є органи, які утворюються територіальною громадою у встановленому законом порядку для виконання завдань і функцій місцевого самоврядування, наділені відповідно до закону владними повноваженнями, що реалізуються у визначених законом правових та організаційних формах. До них належать сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи.

Враховуючи, що сільські, селищні, міські ради, будучи представницькими органами місцевого самоврядування являють собою виборні органи, які складаються з депутатів і відповідно до закону наділяються правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення, безпосереднє надання безоплатної первинної правової допомоги можуть здійснювати виконавчі органи рад. Ними є органи, які створюються сільськими, селищними, міськими радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування в межах, визначених законами України.

Так, згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» (надалі Закон № 280/97-ВР) до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги належать такі власні (самоврядні) повноваження:

1. утворення в установленому порядку установ з надання безоплатної первинної правової допомоги з урахуванням потреб територіальної громади;
2. підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо утворення установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, вирішення питань про чисельність працівників таких установ, про витрати на їх утримання, здійснення матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, надання для їх функціонування необхідних приміщень;
3. забезпечення координації діяльності установ з надання безоплатної первинної правової допомоги на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
4. здійснення фінансування установ з надання безоплатної первинної правової допомоги та контролю за використанням коштів такими установами за призначенням;
5. розгляд письмових звернень про надання безоплатної первинної правової допомоги та надання такої допомоги з питань, що належать до їх компетенції, відповідно до закону;
6. надання роз'яснень положень законодавства та консультацій щодо порядку звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги;

7. забезпечення особистого прийому осіб для надання безоплатної первинної правової допомоги;
8. залучення на підставі договорів адвокатів, фізичних та юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги;
9. координація діяльності з місцевими органами виконавчої влади та територіальними органами центральних органів виконавчої влади щодо надання безоплатної первинної правової допомоги;
10. надання документів та інших матеріалів або їх копій, необхідних у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги;
11. організація семінарів, конференцій з питань безоплатної первинної правової допомоги.

На виконання вказаних вище повноважень, передбачених пунктами 5 і 7 та враховуючи статус старости, згідно із яким він є членом виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради за посадою, виконавчий комітет відповідної ради може своїм рішенням уповноважити старосту на надання безоплатної первинної правової допомоги мешканцям відповідного старостинського округу. Однак самого рішення буде замало. Для того, щоб види правових послуг, їх обсяг та порядок надання були чітко визначеними та зрозумілими як самому старості, так і потенційним отримувачам таких послуг, виконавчому комітетові ради доцільно розробити та затвердити локальний нормативний акт правового характеру, наприклад, Порядок надання старостою безоплатної первинної правової допомоги мешканцям старостинського округу.

Перед тим, як розглянути саму процедуру надання старостою безоплатної первинної правової допомоги, важливо з'ясувати: з яких питань та які види правових послуг староста може реально надавати?

Якщо ознайомитися із повноваженнями старости, якими його наділяє Закон №280/97-ВР, то стає очевидним, що сприяння жителям відповідного села, селища у підготовці документів, що подаються до органів місцевого самоврядування (пункт 4 частини 1 стаття 54-1) є повноваженням, яке за своїм змістом частково схоже на такий вид надання правових послуг в межах безоплатної первинної правової допомоги як складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру). Таким чином, староста, навіть, не будучи уповноваженим на надання безоплатної первинної правової допомоги, зобов'язаний частково її надавати, але в контексті іншого закону.

Проведений аналіз нормативних актів, які унормовують надання безоплатної правової допомоги, визначають повноваження старости та виконавчих органів рад, дозволяє стверджувати, що старосту може бути уповноважено надавати

безоплатну правову допомогу виключно з питань, що належать до його компетенції.

Компетенція (лат. *competentia*, від *competere* – взаємно прагну; відповідаю, підходжу) являє собою сукупність предметів відання, завдань, повноважень, прав і обов'язків державного органу або посадової особи, що визначаються законодавством. В законодавстві та юридичній літературі поняття «компетенція» і «повноваження» вживається як синоніми.

Що стосується видів правових послуг, які староста має надавати в межах безоплатної первинної правової допомоги, то ними можуть бути:

- **надання правової інформації.** Сутність цього виду правової послуги полягає у тому, що староста як посадова особа місцевого самоврядування повідомляє особі, яка звернулася до нього за допомогою певні документовані або публічно оголошені відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо.

Джерелами правової інформації є Конституція України, закони, підзаконні нормативні правові акти, міжнародні договори та угоди, норми й принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань. Правова інформація може бути нормативною і ненормативною. До останньої можна віднести документи, які не містять правових норм, а отже, мають інформаційно-рекомендаційний характер.

- **надання консультацій і роз'яснень з правових питань.** Цей вид правової допомоги передбачає надання з боку старости необхідних фахових порад, які стосуються питання/проблеми, з якою звернулася відповідна особа, а також пояснює їй зміст тих чи інших норм правових актів, які варто знати особі для вирішення її питання/проблеми.
- **складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру).** Надаючи цей вид правової допомоги, староста може використовувати різного роду збірники зразків документів. Однак, тут старості варто знати, що документами процесуального характеру є ті документи, складення яких передбачає:
 - Кодекс України про адміністративні правопорушення;
 - Цивільний процесуальний кодекс України;
 - Господарський процесуальний кодекс України;
 - Кримінальний процесуальний кодекс України;

- Кодекс адміністративного судочинства України,

а також те, що складання документів процесуального характеру належить до вторинної правової допомоги.

- **надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.** Цей вид правової допомоги надається у тому випадку, коли особа звернулася за наданням безоплатної первинної правової допомоги, а реально потребує надання вторинної правової допомоги, або ж звернулася за наданням вторинної правової допомоги. Для виконання цього припису, староста зобов'язаний повідомити особі, яка звернулася за допомогою, не лише місцезнаходження, номери засобів зв'язку та розпорядок роботи найближчого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, але й роз'яснити особі або її законному представникові порядок подання звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Старості необхідно знати, що процедура надання безоплатної вторинної правової допомоги є дворівневою. Зокрема, адвокат, який безпосередньо надаватиме правову допомогу залучається через центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Центри і зареєстровані адвокати не є взаємозамінними. Зокрема, надання безоплатної правової допомоги організовуватиметься відповідними центрами, але надаватися допомога повинна виключно адвокатами.

Що стосується медіації, то проект закону «Про медіацію» (реєстр. № 3665) був прийнятий 03.11.2016 р. Верховною Радою України за основу. Законопроектом передбачається визначення правових основ надання послуг медіації на професійних засадах та має на меті запровадження інституту медіації в суспільстві, поширення практики мирного вирішення спорів позасудовими методами та забезпечення збалансованих взаємовідносин між інститутом медіації та судовою системою. Після ухвалення та набуття чинності законом «Про медіацію», староста зобов'язаний буде повідомити особі, яка звернулася за допомогою, місцезнаходження, номери засобів зв'язку та розпорядок роботи найближчої організації, що забезпечує проведення медіації.

І наостанок, розглянемо процедуру, за якою староста має надавати безоплатну первинну правову допомогу.

Звернення про надання одного з видів правових послуг, передбачених частиною другою статті 7 Закону №3460-VI:

- надсилаються або подаються особами, які досягли повноліття, безпосередньо до органів місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції;

- стосовно дітей, надсилаються або подаються їх законними представниками;
- стосовно осіб, визнаних судом недієздатними, або дієздатність яких обмежена судом, надсилаються або подаються їх опікунами чи піклувальниками.

Слід пам'ятати, що органи місцевого самоврядування (їх посадові особи) у разі письмового звернення осіб про надання правових послуг з питань, що віднесені до їх повноважень, зобов'язані надати такі послуги протягом 30 календарних днів з дня надходження такого звернення.

Якщо у зверненні особи міститься лише прохання про надання відповідної правової інформації, така правова допомога надається не пізніше п'ятнадцятиденного терміну з дня отримання звернення.

Досить важливим аспектом в реалізації права на безоплатну первинну правову допомогу є те, що органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування забороняється встановлювати плату за надання будь-якого з видів правових послуг, передбачених частиною другою статті 7 Закону №3460-VI, та за видачу особам бланків заяв, звернень, запитів, довідок, інших документів, подання яких передбачено законодавством для реалізації прав і свобод людини і громадянина.

Якщо питання, порушені у зверненні, не належать до компетенції старости, до якого надійшло звернення особи, він протягом п'яти календарних днів повинен надіслати це звернення до відповідного органу та повідомити про це особу, яка подала звернення.

Якщо під час розгляду звернення про надання безоплатної первинної правової допомоги встановлено, що особа потребує надання безоплатної вторинної правової допомоги, староста, який розглядає звернення, зобов'язаний роз'яснити особі або її законному представникові порядок подання звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Звернення, що не стосуються надання первинної правової допомоги, розглядаються в порядку, встановленому законодавством про звернення громадян.

Безоплатна правова допомога може також надаватися під час особистого прийому громадян посадовими особами місцевого самоврядування. Відтак, органи місцевого самоврядування зобов'язані проводити особистий прийом осіб, які потребують безоплатної первинної правової допомоги, з питань, що належать до компетенції відповідного органу.

Прийом осіб, які потребують безоплатної первинної правової допомоги, має проводитися постійно в установлені дні та години. Графік прийому осіб повинен бути доведений до їх відома.

Органи місцевого самоврядування забезпечують проведення особистого прийому осіб висококваліфікованими працівниками, які можуть чітко і доступно надати роз'яснення положень законодавства та консультації з питань реалізації прав і свобод людини і громадянина та виконання обов'язків.

Якщо під час особистого прийому встановлено, що особа потребує надання безоплатної вторинної правової допомоги, працівник, який проводить особистий прийом, зобов'язаний роз'яснити їй порядок подання звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Порушують ваші права? Ви потребуєте допомоги в судах, і не маєте грошей на адвоката - звертайтеся в Богодухівський місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги, який працює з понеділка по п'ятницю з 08-00 до 17-00, за адресою: м. Богодухів, вул. Покровська, 5. тел. (05758) 3-01-82, 3-03-25.

Єдиний телефонний номер системи безоплатної правової допомоги 0-800-213-103 (безкоштовно зі стаціонарних та мобільних телефонів).